

<https://doi.org/10.34768/fp2021a9>

Monika Szymańska
Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk

KONTEKSTOWE UWARUNKOWANIA WYSTĄPIEŃ PRZYSŁÓWKÓW STOPNIA W POŁĄCZENIACH Z PRZYMIOTNIKIEM PIĘKNY

W badaniach nad semantyką przysłówków stopnia wiele miejsca poświęcono klasyfikacji tych jednostek ze względu na komunikowany przez nie stopień natężenia cechy. Stanowi on jedno z kryteriów podziału wykładników intensywności zastosowanych przez Dwigłta Bolingera¹. Także w badaniach nad wykładnikami kategorii intensywności w języku rosyjskim dokonywano klasyfikacji przysłówków stopnia ze względu na ich miejsce na skali². Podobną klasyfikację w odniesieniu do polskich przysłówków stopnia proponuje Renata Grzegorzczkova³, która podkreśla przy tym, że ich semantyka w porównaniu z semantyką gramatyczną i zgramatyzowaną wykładników intensywności jest znacznie bardziej złożona. Według Grzegorzczkowej, funkcja semantyczna przysłówków stopnia nie ogranicza się do samej tylko intensyfikacji cechy, ponieważ dodatkowo „przekazują [one] różnego typu informacje o cechach”⁴.

Przyjmując takie spojrzenie na przysłówki stopnia, można zakładać, że ten dodatkowy komponent znaczenia, towarzyszący elementowi intensyfikacji, powoduje, iż zróżnicowanie ich znaczenia wynika nie tylko z zajmowania odmiennych pozycji na skali. Przedstawiona tu analiza dotyczy właśnie zróżnicowania właściwości semantycznych przysłówków wykraczających poza różnice komunikowanego przez nie stopnia natężenia cechy. Zróżnicowanie to uwidocznia się na poziomie łączliwości tekstowej. Celem badania jest prześledzenie kontekstowych uwarunkowań występowania przysłówków stopnia tworzących kolokacje z przymiotnikiem *piękny* i wykazanie zależności dystrybucji tych przysłówków od tego, jaki typ obiektu jest w danej wypowiedzi poddawany ocenie estetycznej.

1 Por. D. Bolinger, *Degree words*, Haga-Paryż 1972.

2 Por. E. Křižkova, „Količestvennaja determinacija prilagatelnych v russkom jazyke (leksiko-sintaksyčeskij analiz)”. Galina Aleksandrovna Zolotova, *Sintaksis i norma*, Moskwa 1974; I. Červenkova, *O pokazateljach mery priznaka: (Na materiale sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka)*, Sofia 1975.

3 Por. R. Grzegorzczkova, *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*, Wrocław 1975.

4 *Ibidem*, s. 39.

Przysłówki stopnia tworzące kolokacje z przymiotnikiem *piękny*

Przedmiotem niniejszej analizy są przysłówki stopnia tworzące z przymiotnikiem *piękny* związki syntaktyczne o statusie kolokacji, zbudowane według schematu:

Adv_{st.} + *piękny*

Symbol Adv_{st.} jest tu oznaczeniem lewostronnego kolokantu – przysłówka stopnia wchodzącego w bezpośredni związek syntagmatyczny z przymiotnikiem *piękny*, czyli ośrodkiem kolokacji. Nie stosuje się tu terminu *kolokacja* w jego szerokim znaczeniu⁵, czyli w odniesieniu do różnorodnych związków wyrazowych, w które wchodzi w tekstach dany wyraz. Został on użyty w znaczeniu węższym – przez kolokacje rozumie się tu tylko połączenia wyrazowe mające tendencję do szczególnie wysokiej – istotnej z punktu widzenia statystyki – frekwencji w tekstach. Mowa tu o frekwencji względnej, będącej wypadkową czynników, do których należą: suma wystąpień połączenia danego przysłówka (przysłówka *x*) z przymiotnikiem *piękny*, frekwencja połączeń współtworzonych przez przysłówek *x* z przymiotnikami innymi niż *piękny*, frekwencja połączeń przymiotnika *piękny* współtworzonych z przysłówkami innymi niż *x*.

Przedmiotem przedstawionej tu analizy są zatem przysłówki, o których na podstawie analizy korpusowej można powiedzieć, że wykazują silną łączliwość składniowo-semantyczną z przymiotnikiem *piękny*. Do ich wytypowania użyłam wyszukiwarki PELCRA obsługującej Narodowy Korpus Języka Polskiego⁶. Skorzystałam z zaimplementowanego w tej wyszukiwarce narzędzia automatycznej ekstrakcji kolokacji – *Kolokatora*⁷, pozwalającego wyłonić kolokacje o najwyższym stopniu istotności statystycznej.

Zapytanie pozwalające wyekscerpować przysłówkowe kolokanty przymiotnika *piękny*⁸, przy założeniu, że kontekst lewo- i prawostronny wynosi 1, wielkość próbki – 50 000, a minimalna liczba współwystąpień – 5, generuje listę 61 jednostek, z których na potrzeby niniejszej analizy eliminuję następujące elementy:

- przysłówki niebędące wykładnikami kategorii intensywności, lecz na przykład przysłówkami względu (np. *edytorsko*, *architektonicznie*, *krajobrazowo*) lub innymi typami przysłówek (np. *ciągle*, *wiecznie*).
- przysłówki automatycznie wytypowane przez system jako kolokanty, ale nimi niebędące, występujące co prawda w bezpośrednim sąsiedztwie przymiotnika *piękny*, ale niewchodzące z nim w związek syntaktyczny, jak przysłówek *dawno* (np. *W zamku*

⁵ Por. R. Przybylska, *Kolokacje a analiza semantyczna wyrazu*, „LingVaria” 2020, XV, z. 2, s. 43-51.

⁶ Zob. *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. A. Przepiórkowski, M. Bańko, R.L. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk, Warszawa 2012.

⁷ Zob. P. Pęzik, *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, wyd. A. Przepiórkowski et al., Narodowy Korpus Języka Polskiego, Warszawa 2012.

⁸ Zapytanie dostępne pod adresem URL: <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=y5xuptez> [dostęp: 20.10.2020].

mieściła się dawniej piękna kolekcja malarstwa) albo misternie (np. Zaskakują piękne, misternie odnowione fasady),

- jednostki odnotowane w NKJP jako przysłowki, ale reprezentujące w istocie klasę wyrażen funkcyjnych (np. *równie, zbyt*).

Z omawianej listy kolokantów eliminuję również jednostkę *bardzo*, którą także zaliczam do wyrażen funkcyjnych, choć jest to niezwykle istotny i interesujący wykładnik intensywności cechy. Anna Wierzbicka, która łączy pojęcie przywoływane przez leksem *bardzo* do uniwersalnego systemu elementarnych jednostek semantycznych, zwraca uwagę na subiektywność tego wyrażenia i brak precyzji – z jednej strony, ale także przydatność w sferze ekspresywnego wartościowania – z drugiej⁹. Wiele uwagi temu wykładnikowi intensywności poświęca Elżbieta Janus, która nazywa go „uniwersalnym wykładnikiem tzw. intensywności cechy”¹⁰ i uważa – odwołując się do klasyfikacji Dwighta Bolingera¹¹ – za zgramatyzalizowany wykładnik intensywności cechy, czyli taki, którego znaczenie „nie zawiera innych elementów modyfikujących sens wyrażenia sąsiedniego oprócz gramatyzalizacji”¹². Według Jadwigi Puzyniny, *bardzo* „pełni funkcję m e t a j ę z y k o w ą [podkr. J.P.], przywołuje leksem nieintensyfikowany i dodaje do niego pewne modyfikujące treści”¹³. Ten metajęzykowy charakter *bardzo* powoduje, że jest on wyłączany z klasy przysłówków¹⁴.

Po wyeliminowaniu z listy wygenerowanej przez *Kolokator* wszystkich jednostek niespełniających opisanego wyżej kryterium (czyli niebędących przysłówkami stopnia łączącymi się składniowo z przymiotnikiem *piękny*) liczy ona 30 jednostek: *zjawiskowo, olśniewająco, oszałamiająco, anielsko, zniewalająco, bezmiernie, wyjątkowo, bajecznie, cudownie, uderzająco, przedziwnie, wzruszająco, niesamowicie, prawdziwie, nieskazitelnie, skończenie, cudnie, przejmująco, szczególnie, zdumiewająco, bosko, przerażająco, idealnie, dziwnie, cholernie, szalenie, doskonale, niezmiernie, absolutnie, strasznie*¹⁵.

Ta lista potwierdza, że semantyka przymiotnika *piękny* bardzo ogranicza jego łączliwość z większością przysłówków oznaczających dostateczny czy niedostateczny stopień cechy albo jej „niekompletność”. Kolokantami przymiotnika *piękny* są w zasadzie tylko przysłówki wskazujące na wysoki stopień intensywności cechy.

9 Por. A. Wierzbicka, *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, przeł. A. Głaz, K. Korzyk i R. Tokarski, Lublin 2010.

10 E. Janus, „*Bardzo – wielki – duży*”. *Słownik i semantyka. Definicje semantyczne*, Wrocław 1975, s. 147.

11 D. Bolinger, *op. cit.*

12 E. Janus, *Wykładniki intensywności cechy. (Na materiale polskim i rosyjskim)*, Wrocław 1981, s. 14.

13 J. Puzynina, *O pojęciu intensyfikacji*, „Roczniki Humanistyczne” 2001-2002, t. 6 (R. XLIX-L), s. 323.

14 Por. np. D. Bałabaniak, *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*, Opole 2013.

15 Kolejność według stopnia istotności statystycznej wykazywanego przez stosowane narzędzie ekstrakcji.

Co najczęściej określamy jako piękne?

Aby analizować, w jaki sposób dobór przysłówka stopnia dodawanego w wypowiedzi do przymiotnika *piękny* jest uwarunkowany typem obiektu charakteryzowanego za pomocą tego przymiotnika, warto najpierw ustalić – na podstawie danych korpusowych – co zwykle jest określane przymiotnikiem *piękny*. Wniosków może dostarczyć analiza tego obszaru pola kolokacyjnego przymiotnika *piękny*, który obejmuje rzeczowniki będące prawostronnymi kolokantami, a więc rzeczowniki, którym odpowiada symbol N w schemacie:

piękny + N

W odpowiedzi na zapytanie o ten typ kolokacji¹⁶ *Kolokator* generuje listę jednostek, z których około 330 spełnia warunki wyszukiwania¹⁷. Stosując kryteria semantyczne, można większość z nich sklasyfikować, wyróżniając co najmniej pięć kategorii.

a) Kategoria CZŁOWIEK

Wśród jednostek tej kategorii można wyróżnić określenia osób (*kobieta, dama, pani, mężczyzna*), w tym również odnoszące się do osób obu płci (*człowiek, osoba*), określenia charakteryzujące osobę ze względu na cechy, takie jak: wiek (*młodzieniec, chłopiec, chłopak, dziewczyna, panienka*), wygląd (*blondynka, brunetka*), role społeczne i rodzaje pokrewieństwa (*ciotka, córka, siostra, żona, matka*) czy narodowość (*Polka*). Pojawiają się też charakterystyczne określenia zawodów kojarzonych z urodą (*aktorka, modelka, tancerka*).

Do kategorii określeń odnoszących się do osób zaliczyć też można kolokanty przymiotnika *piękny* będące nazwami części ciała (*usta, twarz, pierś, biust, dłoń, włosy, zęby, głowa*) oraz innych elementów fizyczności (*sylwetka, cera, uśmiech*).

b) Kategoria NATURA

Mieszczą się tu nazwy istot żywych (*koń, pies, kot, ptak, motyl*), roślin i ich części (*dąb, drzewo, palma, roślina, róża, kwiat, owoc*), obiektów naturalnych i miejsc podziwianych ze względu na piękno przyrody (*słońce, niebo, góra, jezioro, wyspa, las, dolina, łąka, plaża*). Należy tu zaznaczyć, że niektóre spośród nazw miejsc określanymi przymiotnikiem *piękny* mogą być zaliczane zarówno do tej kategorii, jak i do następnej z wymienionych. Należą do nich: *kraina, krajobraz, okolica, park, aleja, zakątek*. Podobnie jak rzeczowniki *pejzaż, sceneria, widok* mogą się one odnosić do miejsc lub obiektów będących dziełami natury albo do obiektów stworzonych czy przynajmniej przekształconych przez człowieka. Zatem automatyczna klasyfikacja w przypadku tych kolokantów

¹⁶ Zapytanie dostępne pod adresem URL: <https://nkjp.uni.lodz.pl/?q=yxezeqtq> [dostęp: 20.10.2020].

¹⁷ Tyle jednostek zostaje po odrzuceniu wyników niekwalifikujących się do analizy, które znalazły się na tej liście np. w efekcie błędów w anotacji morfosyntaktycznej powstałych na etapie konstruowania korpusu.

jest niemożliwa – o ich kwalifikacji do jednej z tych dwóch kategorii (lub do obu jednocześnie) przesądzić może dopiero analiza kontekstu. To samo tyczy się określeń pór roku czy dnia (*jesień, wiosna, poranek, wieczór*). Wyrażenie *piękny wieczór* może bowiem odnosić się do wieczoru, podczas którego źródłem przyjemności są czynniki „naturalne” lub inne.

c) Kategoria SZTUKA I ESTETYKA

Są to przede wszystkim określenia odnoszące się do dzieł z takich dziedzin, jak: literatura (*poezja, poemat, wiersz, ballada, powieść, książka, baśń, legenda, opowiadanie, esej*), sztuki plastyczne (*fresk, mozaika, witraż, portret, malowidło, obraz, pomnik, ilustracja*), muzyka (*pieśń, piosenka, melodia, płyta, album muzyczny, śpiew*) oraz dzieł łączących różne środki artystycznego wyrazu (*taniec, widowisko, występ, film, przedstawienie*). Do tak szeroko zdefiniowanej kategorii przynależą także określenia odnoszące się do obiektów, które mają co prawda charakter użytkowy, ale odznaczają się także walorami artystycznymi lub zostały wykonane tak, że wywołują wrażenia estetyczne. Zaliczyć tu można określenia obiektów z dziedziny architektury (*architektura, budowla, gmach, kamienica, świątynia, kościół, pałac, zamek, portal, brama*), w tym również budownictwa typowo użytkowego lub mieszkaniowego (*hala, stadion, apartament, rezydencja, willa, dom, rynek, miasto, miasteczko*), nazwy pojazdów i innych środków transportu (*auto, samochód, jacht*), sprzętów użytkowych i elementów wystroju wewnątrz (*mebel, stół, dywan*), strojów i elementów galanterii (*suknia, sukienka, szata, mundur, kostium, kreacja, strój, ubranie, kapelusz, buty*) czy ozdób (*biżuteria*). Silnie skonwencjonalizowane są także połączenia przymiotnika *piękny* z określeniami zabiegów, technik i środków artystycznego wyrazu: *piękne proporcje, połączenie* (jakichś elementów dzieła), *ujęcie, wyobrażenie* (czegoś), *piękna aranżacja, piękny styl*.

d) Kategoria EMOCJE

Należą tu określenia uczuć (*uczucie, miłość*), relacji międzyludzkich (*przyjaźń*) oraz materialnych i niematerialnych elementów towarzyszących tym relacjom (*dar, prezent*), nazwy czynników wywołujących określone stany emocjonalne (*wspomnienie, pamiątka, sen, przeżycie, chwila, czas, moment, okoliczności, podróż, wycieczka, przeszłość, przyszłość*).

e) Kategoria WYTWORY UMYŚLU

Tak jak w przypadku poprzedniej kategorii, również w tej dominuje słownictwo abstrakcyjne – na przykład *idea, ideał, myśl, teoria, wizja, pomysł, plan, inicjatywa, gest, cel, deklaracja, słowa, hasło, nazwa, metafora, mowa, język*. W połączeniu z wieloma kolokantami tej kategorii przymiotnik *piękny* występuje w znaczeniu innym niż znaczenie czysto „estetyczne”, a mianowicie w znaczeniu ‘szczególna wartość moralna’ (WSJP), ‘wysoka wartość moralna’ (USJP).

Nie są to z pewnością wszystkie możliwe do wyodrębnienia – a jedynie najliczniejsze – kategorie rzeczownikowych kolokantów przymiotnika *piękny*. Można jeszcze wyodrębnić na przykład grupę kolokantów reprezentujących słownictwo związane z różnego rodzaju obyczajami (*tradycja, zwyczaj, jubileusz, uroczystość*) czy katalog określeń używanych przez komentatorów sportowych w odniesieniu do budzących podziw dokonań zawodników (szczególnie w relacjach z meczów piłki nożnej często padają połączenia przymiotnika *piękny* z rzeczownikami: *bramka, strzał, podanie, zagranie*). Do silnie skonwencjonalizowanych połączeń należą także wyrażenia *piękny wiek* czy *piękna suma*, które nie mieszczą się w żadnej z wymienionych kategorii.

Ta próba klasyfikacji rzeczownikowych kolokantów przymiotnika *piękny* miała na celu skatalogowanie podstawowych typów obiektów, które w świadomości użytkowników języka łączą się najsilniej z pojęciem piękna. Kolejna – najważniejsza ze względu na cel niniejszego artykułu – część badania przedstawia wyniki analizy korelacji między doбором przysłówków stopnia określających przymiotnik *piękny* a typami obiektów charakteryzowanych tym przymiotnikiem.

Przysłówki stopnia a kontekst – korelacja

Zbadanie, czy na wystąpienie określonego przysłówka stopnia we frazie Adv + *piękny* wpływa to, jakiego typu obiekt jest przez nadawcę wypowiedzi oceniany jako *piękny*, okazuje się niemożliwe przy ograniczeniu do automatycznych metod wykorzystujących oprzyrządowanie, w które wyposażony jest korpus. W odpowiedzi na polecenie wyekscerpowania wszystkich przypadków użycia frazy *ośniewająco piękna kobieta*¹⁸ z pełnej wersji NKJP wyszukiwarka PELCRA zwraca cztery konkordancje. Za nieuprawniony jednak należałoby uznać wniosek, że spośród 48 wystąpień w NKJP wyrażenia *ośniewająco piękny*¹⁹ tylko cztery padają w kontekście opisu kobiecej urody. A więc nie wystarczy automatyczne wyszukiwanie i sumowanie wystąpień poszczególnych przysłówków stopnia (np. *ośniewająco*) z poszczególnymi prawostronnymi rzeczownikowymi kolokantami przymiotnika *piękny* (np. *kobieta*) – konieczna jest analiza kontekstów, w jakich fraza *ośniewająco piękny* została użyta. Taka analiza pozwala ustalić, że fraza ta nie w czterech, ale w 26 przypadkach służy opisowi kobiecej urody. Oprócz takich notowanych w NKJP użyć, jak –

- (1) *Była dobrze urodzoną, ośniewająco piękną kobietą,*
- (2) *za kierownicą autobusu [...] siedziała ośniewająco piękna kobieta*
– należy tu bowiem zaliczyć także użycia typu:
- (3) *pojechaliśmy do biura, gdzie ośniewająco piękna sekretarka wniosła kawę,*
- (4) *Klara była ośniewająco piękna,*

18 Formuła zapytania: [ośniewająco piękny** kobieta**].

19 Formuła zapytania: [ośniewająco piękny**].

(5) *Alice była iskierką nadziei w ich życiu. Gwiazdą. Pojawiła się nie wiadomo skąd.*

Olśniewająco piękna i mądra,

(6) *jej włosy wydały mi się olśniewająco piękne.*

A więc do tej samej kategorii, co użycia (1) i (2), zaliczają się także zastosowania połączenia *olśniewająco piękny* w kontekście innych określeń odnoszących się do kobiet – na przykład leksem *sekretarka* w przykładzie (3), imię żeńskie w przykładzie (4) – lub do określeń wybranych elementów wizerunku kobiety, takich jak na przykład *włosy* w przykładzie (6).

Liczba wystąpień przymiotnika *piękny* (w pełnej wersji NKJP) w połączeniach z poszczególnymi 30 przysłówkowymi kolokantami wyodrębnionymi wyżej waha się od czterech (dla przysłówka *beźmiernie*) do 677 (dla przysłówka *wyjatkowo*).

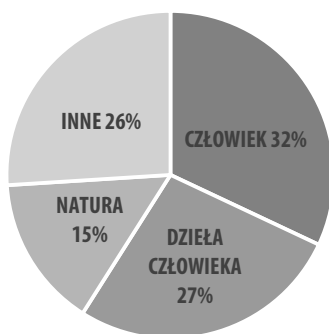
Tabela 1. Frekwencja połączeń przysłówkowych kolokantów przymiotnika *piękny* z tym przymiotnikiem

Przysłówkek	Liczba wystąpień w połączeniach Adv _{st.} + <i>piękny</i> w NKJP		Przysłówkek	Liczba wystąpień w połączeniach Adv _{st.} + <i>piękny</i> w NKJP	
	w pełnej wersji	w wersji zrównoważonej		w pełnej wersji	w wersji zrównoważonej
<i>zjawiskowo</i>	47	21	<i>skończenie</i>	13	5
<i>olśniewająco</i>	51	19	<i>cudnie</i>	12	6
<i>oszałamiająco</i>	18	10	<i>przejmująco</i>	14	5
<i>anielsko</i>	14	9	<i>szczególnie</i>	285	91
<i>zniewalająco</i>	12	6	<i>zdumiewająco</i>	11	5
<i>beźmiernie</i>	4	4	<i>bosko</i>	6	5
<i>wyjatkowo</i>	677	138	<i>przerażająco</i>	9	4
<i>bajecznie</i>	40	13	<i>idealnie</i>	20	8
<i>cudownie</i>	51	30	<i>dziwnie</i>	21	10
<i>uderzająco</i>	12	6	<i>cholernie</i>	5	5
<i>przedziwnie</i>	8	6	<i>szalenie</i>	7	4
<i>wzruszająco</i>	7	5	<i>doskonale</i>	28	12
<i>niesamowicie</i>	52	20	<i>nieźmiernie</i>	10	4
<i>prawdziwie</i>	331	24	<i>absolutnie</i>	21	6
<i>nieskazitelnie</i>	11	–	<i>strasznie</i>	7	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

W większości przypadków analizie poddany został komplet konkordancji wyekscerpowanych z pełnej wersji NKJP. Jednak w przypadku przysłówków *wyjatkowo* *prawdziwie* i *szczególnie* liczba pozyskanych w ten sposób konkordancji była tak duża, że konieczne było ograniczenie materiału do próbki, zatem zredukowano w tych przypadkach materiał do konkordancji zaczerpniętych z wersji zrównoważonej NKJP.

Analiza kontekstów, w których występują kolokacje przysłówek stopnia z przymiotnikiem *piękny*, pozwala ustalić, że w większości przypadków (74%) połączenia te służą charakterystyce (lub ocenie, wartościowaniu) trzech typów obiektów. Nawiązując do przedstawionej wyżej w tym artykule kategoryzacji rzeczowników określanych przymiotnikiem *piękny*, można powiedzieć, że te trzy typy obiektów najczęściej określanych jako *piękne* odpowiadają trzem spośród wyróżnionych tam (pięciu) kategorii – mianowicie do klas opatrzonych etykietami: CZŁOWIEK, DZIEŁA CZŁOWIEKA ORAZ NATURA. Innego typu obiekty i zjawiska określane jako *piękne* (przywołane w 26% spośród analizowanych konkordancji) nie pozwalają się jednoznacznie przyporządkować do żadnej z tych klas. Wiele z nich reprezentuje kategorie rozproszone, stąd próby ich klasyfikacji mogłyby się okazać dyskusyjne lub wręcz niemożliwe do konsekwentnego przeprowadzenia.

Wykres 1. Porównanie liczby wystąpień analizowanych połączeń Adv_{st.} + *piękny* w trzech typach kontekstów, wyróżnionych ze względu na rodzaj obiektu określanego jako *piękny*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

A zatem na podstawie wyników badania korpusowego można stwierdzić, że dla analizowanych konstrukcji Adv_{st.} + *piękny* najbardziej charakterystycznym rodzajem kontekstu jest opis urody ludzkiego ciała (32% wystąpień tej konstrukcji). Nieco mniejszy jest wskaźnik okurencji tych konstrukcji (27%) w kontekście opisu różnego rodzaju materialnych i niematerialnych wytworów będących dziełem człowieka (w tym dzieł sztuki) oraz w kontekście charakterystyki szeroko pojętych tworów natury (15%). Konteksty te w tabeli poniżej i w dalszej części tekstu oznaczane będą jako I (uroda), II (dzieła człowieka) oraz III (natura).

W przypadku większości analizowanych przysłówek łączna liczba wystąpień w kontekstach I, II i III jest mniejsza od całkowitej liczby wystąpień tych przysłówek w wyrażeniach Adv_{st.} + *piękny*. Na przykład spośród wszystkich wystąpień (w NKJP) wyrażenia *bajecznie piękny* 8% występuje w kontekście I, 58% – w kontekście II, a 25% – w III. A więc łączna liczba wystąpień tego wyrażenia w analizowanych kontekstach

Tabela 2. Rozkład liczby wystąpień przysłówków tworzących konstrukcję Adv_{st.} + *piękny* w trzech typach kontekstów

Przysłówek	Kontekst			
	I	II	III	Inny
<i>zjawiskowo</i>	87%	4%	9%	0%
<i>olśniewająco</i>	74%	9%	15%	2%
<i>oszałamiająco</i>	47%	5%	47%	1%
<i>anielsko</i>	69%	0%	0%	31%
<i>zniewalająco</i>	50%	33%	0%	17%
<i>bosko</i>	100%	0%	0%	0%
<i>przerażająco</i>	43%	0%	0%	57%
<i>idealnie</i>	55%	10%	0%	35%
<i>dziwnie</i>	52%	0%	0%	48%
<i>cholernie</i>	40%	0%	0%	60%
<i>szalenie</i>	29%	29%	0%	42%
<i>doskonale</i>	39%	11%	11%	39%
<i>niezmiernie</i>	10%	50%	30%	10%
<i>absolutnie</i>	24%	24%	14%	38%
<i>strasznie</i>	30%	0%	30%	40%
<i>beźmiernie</i>	75%	0%	0%	25%
<i>wyjątkowo</i>	14%	23%	12%	51%
<i>bajecznie</i>	8%	58%	25%	9%
<i>cudownie</i>	29%	33%	15%	23%
<i>uderzająco</i>	80%	20%	0%	0%
<i>przedziwnie</i>	0%	63%	25%	12%
<i>wzruszająco</i>	0%	100%	0%	0%
<i>niesamowicie</i>	29%	12%	25%	34%
<i>prawdziwie</i>	25%	21%	21%	33%
<i>nieskazitelnie</i>	27%	27%	27%	19%
<i>skończenie</i>	38%	54%	0%	8%
<i>cudnie</i>	33%	25%	25%	17%
<i>przejmująco</i>	7%	93%	0%	0%
<i>szczególnie</i>	5%	44%	23%	28%
<i>zdumiewająco</i>	20%	60%	0%	20%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

wynosi 80%. Pozostałe 20% to wystąpienia w kontekstach innego typu, nieuwzględnionych w badaniu z powodów objaśnionych wyżej.

Częstotliwość wystąpień konstrukcji Adv_{st.} + *piękny* z niektórymi przysłówkami w poszczególnych kontekstach osiąga wartości zbliżone. Na przykład liczba wystąpień wyrażenia *prawdziwie piękny* w kontekstach I, II i III wynosi odpowiednio 25%, 21%

i 21%, a wyrażenia *nieskazitelnie piękny* – po 27% w każdym z tych kontekstów. Zatem o żadnym z trzech branych pod uwagę kontekstów nie można powiedzieć, że jest dla tych przysłówków szczególnie charakterystyczny. To samo można stwierdzić w przypadku przysłówków *doskonale, absolutnie, wyjątkowo, cudownie, niesamowicie, cudnie* – ich kolokacje z przymiotnikiem *piękny* nie są w żaden sposób „predysponowane” do występowania w określonym typie kontekstów.

Nieco inny charakter ma kolejna grupa analizowanych przysłówków. Ich ogólna liczba wystąpień nie rozkłada się co prawda równomiernie (nie wszystkie procentowe wskaźniki częstotliwości ich wystąpień w poszczególnych kontekstach są do siebie zbliżone), ale jednocześnie żaden z kontekstów nie „przyciąga” tych przysłówków ze szczególną siłą. Mowa tu o jednostkach takich jak *szalenie czy strasznie*.

Grupa przysłówków, która okazała się najbardziej interesująca ze względu na cel badania, to przysłówki tworzące z przymiotnikiem *piękny* kolokacje wyraźnie „wyspecjalizowane” – wykazujące silną tendencję do występowania w określonym kontekście. Jeśli przyjąć, że wskaźnikiem takiej silnej tendencji jest osiągnięcie lub przekroczenie progu 50% wystąpień w którymś spośród wyróżnionych kontekstów, to do grupy tej zaliczyć należy jednostki: *zjawiskowo, olśniewająco, anielsko, zniewalająco, bosko, idealnie, dziwnie, niezmiernie, bezmiernie, bajecznie, uderzająco, przedziwnie, wzruszająco, skończenie, przejmująco, zdumiewająco*. I to one – jako najsilniej uwarunkowane kontekstowo – będą stanowiły przedmiot dalszej analizy.

Kontekst I – opisy urody ludzkiej

Najsilniejszą tendencję do występowania w kontekście opisu urody ludzkiego ciała (50% i więcej tego rodzaju użyc) wykazuje konstrukcja Adv + *piękny* z przysłówkami: *bosko, zjawiskowo, uderzająco, bezmiernie, olśniewająco, anielsko, idealnie, dziwnie, zniewalająco*. Liczba przypadków ich zastosowania w opisie urody kobiecej jest przy tym trzykrotnie wyższa od liczby wystąpień w opisach urody męskiej. Ma to związek między innymi z tym, że łączliwość przymiotnika *piękny* z rzeczownikiem *kobieta* i innymi rzeczownikami odnoszącymi się do osób płci żeńskiej jest silniejsza od jego łączliwości z rzeczownikiem *mężczyzna* i podobnymi określeniami osób płci męskiej. W odniesieniu do mężczyzn częściej stosowane jest określenie *przystojny* – tworzące z rzeczownikiem *mężczyzna* kolokację o wysokim wskaźniku istotności statystycznej²⁰. Stąd też analizowane konstrukcje, w których skład wchodzi przymiotnik *piękny* w połączeniu z przysłówkami stopnia, także wykazują silniejszą tendencję do występowania w kontekście opisu urody kobiecej.

²⁰ Według *Kolokatora* (zapytanie dostępne pod adresem <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=y6rmbdpx> [dostęp: 20.10.2020] przymiotnik *przystojny* jest drugim pod względem istotności statystycznej przymiotnikowym kolokantem rzeczownika *mężczyzna* (wyprzedza go pod tym względem tylko przymiotnik *młody*).

Tabela 3. Przysłówkowe kolokanty przymiotnika *piękny*
występujące najczęściej w kontekście opisu urody

Przysłówek	Liczba wystąpień w konstrukcji Adv + <i>piękny</i> w kontekście opisu urody		
	A kobiecej	B męskiej	A+B
<i>bosko</i>	33%	67%	100%
<i>zjawiskowo</i>	87%	0%	87%
<i>uderzająco</i>	42%	42%	84%
<i>beźmiernie</i>	25%	50%	75%
<i>oślniewająco</i>	57%	17%	74%
<i>anielsko</i>	23%	46%	69%
<i>idealnie</i>	25%	30%	55%
<i>dziwnie</i>	29%	24%	53%
<i>zniewalająco</i>	42%	8%	50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

Można zauważyć, że dla przysłówków *zjawiskowo*, *oślniewająco*, *dziwnie* i *zniewalająco* bardziej charakterystycznym kontekstem jest opis urody kobiecej, a dla przysłówków *bosko*, *beźmiernie*, *anielsko* – opis urody męskiej. Przysłówki *idealnie* i *uderzająco* występują natomiast z równą niemal częstotliwością w obydwu tych kontekstach.

Przysłówki z najsilniejszą tendencją do występowania w opisie atrakcyjnego wyglądu człowieka można sklasyfikować według tego, w jaki sposób określają one stopień intensywności cechy, wyróżniając następujące dwa typy²¹.

a) Wykładniki intensywności cechy odwołujące się w swojej semantyce do wrażenia wywołwanego na kims przez nosiciela tej cechy

Wysoki stopień intensywności cechy opisywanej przymiotnikiem *piękny* jest w przypadku konstrukcji z tymi przysłówkami „mierzony” siłą oddziaływania piękna, mocą wywierania silnych wrażeń, wywołwania określonych stanów emocjonalnych. Przysłówki *oślniewająco*, *zniewalająco* i *uderzająco* to ostatnie ogniwa następujących łańcuchów derywacyjnych:

oślniewająco ‘tak, że ktoś/coś oślniewa’ ← *oślniewający* ‘taki, który oślniewa’ ← *oślniewać*
zniewalająco ‘tak, że ktoś/coś zniewala’ ← *zniewalający* ‘taki, który zniewala’ ← *zniewalać*
uderzająco ‘tak, że ktoś/coś uderza’ ← *uderzający* ‘taki, który uderza’ ← *uderzać*.

21 Podział ten nawiązuje do klasyfikacji, którą przedstawiłam, opisując różne strategie wyrażania intensywności cechy określanej przymiotnikiem *piękny* (M. Szymańska, *Wybrane wykładniki intensywności cechy określanej przymiotnikiem piękny w prasie codziennej po 1989 roku. Analiza korpusowa*, [w:] *Prace aksjologiczne. Język – literatura – kultura*, t. 2: *Wartości językowe i kulturowe obecne w czasopiśmiennictwie polskim po 1989 roku*, red. M. Kaczor, A. Seul, Zielona Góra 2021).

W semantyce tych przysłówków, pochodzących od zadiektywizowanych imiesłowów czynnych (*olśniewający, zniewalający, uderzający*), tkwi element „odziedziczony” po czasownikach *olśniewać, zniewalać, uderzać* – element będący trzonem znaczenia charakterystycznym dla czasowników kazualnych, dający się ogólnie zdefiniować formułą ‘powodować, że z kimś/czymś coś się dzieje’. Oczywiście, przysłówki te mają charakter metaforyczny i ich znaczenie wywodzi się ze znaczeń przenośnych wymienionych czasowników, znaczeń powstałych w efekcie przesunięcia semantycznego o charakterze metaforyzacji.

b) Wykładniki intensywności cechy odwołujące się do wzorców istniejących w zbiorowej świadomości, utrwalonych w kulturze i odzwierciedlających się w języku

Przysłówki reprezentujące ten model wyrażania intensywności cechy – *anielsko* i *bosko* – odwołują się do kulturowych wzorców piękna wiązanych ze sferą *sacrum*. Wskazują one taki poziom intensywności cechy opisywanej przymiotnikiem *piękny*, który wydaje się właściwością istot nadprzyrodzonych, których nazwami są rzeczowniki stojące na początku następujących łańcuchów derywacyjnych:

anielsko ← *anielski* ← *anioł*

bosko ← *boski* ← *bóg*

Ten rodzaj strategii opisywania intensywności cechy ma związek ze zjawiskiem stereotypizacji, stanowi element modelu świata będącego „interpretacją i projekcją, a nie odbiciem rzeczywistości” i który „zawiera zarówno treści opisowe, jak afektywne i aksjologiczne: system wartości, norm i ocen, wzorów osobowych i wzorów bycia”²².

Warto zwrócić uwagę na to, że obydwie przysłówki *bosko* i *anielsko* w materiale wyekscerpowanym z NKJP w kontekście opisu urody męskiej występują dwukrotnie częściej niż w kontekście opisu urody kobiecej. W szerokim spektrum konotacji przysłówka *bosko* mieści się między innymi odwołanie do postaci mitologicznych bogów i herosów, których wizerunki, będące dziełami sztuki antyku i jej późniejszych klasycznych kontynuacji, uchodzą za wzór idealnych proporcji ciała i są kojarzone z klasycznym kanonem męskiej urody. Drugi z tych przysłówków przywołuje postać, której wyobrażenia – licznie reprezentowane w literaturze, różnych dziedzinach sztuki i ogólnie pojętej kulturze – wywodzą się z religii, między innymi chrześcijaństwa, judaizmu i islamu. Anioł to istota niematerialna, nieśmiertelna, w odniesieniu do której nie ma zastosowania określenie płci. Konsekwencją ostatniej z wymienionych cech jest taka ekstensja pojęcia ANIOŁ, która pozwala łączyć wyobrażenie tej istoty z wizerunkiem osób obu płci. Leksem *anioł* wchodzi w skład wielu konstrukcji językowych stosowanych w odniesieniu zarówno do kobiet, jak i do mężczyzn. Stanowi na przykład komponent konstrukcji porównawczej, która w połączeniu z przymiotnikiem *piękny*

²² J. Bartmiński, J. Panasiuk, *Stereotypy językowe*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 373.

(*piękny jak anioł*) występuje w NKJP 17 razy. W trzech spośród 17 wystąpień tej konstrukcji przymiotnik *piękny* ma formę rodzaju męskiego. Inna konstrukcja z członem *anioł* to produktywny model frazeologiczny ANIOŁ nie $N_{\text{NOM}}^{\text{PERS}}$ z komponentem podlegającym substytucji systemowej. Funkcją tego komponentu (oznaczonego jako $N_{\text{NOM}}^{\text{PERS}}$ – wyrażającego się rzeczownikiem osobowym w formie mianownika) przybierają takie leksemy, jak na przykład *kobieta*, *człowiek*, *dziecko*²³.

Pozostałych dwóch przysłówkowych kolokantów przymiotnika *piękny* wykazujących silną korelację z opisami urody ludzkiego ciała – *dziwnie* i *zjawiskowo* – nie sposób jednoznacznie przyporządkować do jednego z dwóch wymienionych wyżej typów intensyfikatorów. W semantykę tych przysłówków wpisane jest bowiem i odwołanie do wrażenia wywieranego na ekspercienczerze, i odniesienie do wzorca. Odwołanie do wrażenia wywoływanego przez urodę nie jest tak bezpośrednie jak w przypadku przysłówków *ośniewająco*, *zniewalająco* i *uderzająco*, zawierających rdzeń czasownikowy. Jednak daje się ono wyeksplikować – jako element wskazujący, że wysoki stopień intensywności cechy oddziałuje na mówiącego, zwraca jego uwagę, dziwi go. Z kolei element odniesienia do wzorca zaznacza się w semantyce przysłówków *dziwnie* i *zjawiskowo* jako sygnał wskazujący na nietypowość tego wysokiego stopnia intensywności cechy, odbieganie od wzorca, od „zwyčajnego” poziomu, wkraczanie w sferę właściwości obiektów lub zjawisk nadzwyczajnych czy nawet nadprzyrodzonych.

Kontekst II – opisy dzieł człowieka

Zastosowane tu określenie *dzieła człowieka* jest bardzo pojemne, a zarazem bardzo uproszczone. Zostało użyte w odniesieniu do rozmaitych obiektów materialnych (np. dzieł malarstwa, architektury, wytworów sztuki użytkowej, części garderoby) i niematerialnych (np. dzieła literackie, utwory muzyczne). Do przysłówkowych kolokantów przymiotnika *piękny*, dla których najbardziej charakterystycznym kontekstem jest ocena walorów estetycznych tego typu obiektów, należą: *wzruszająco*, *przejmująco*, *przedziwnie*, *zdumiewająco*, *bajecznie*, *skończenie*, *niezmiernie*. Przeprowadzone badanie pokazuje, że udział liczby wystąpień wszystkich tych jednostek w kolokacji z przymiotnikiem *piękny* w takim właśnie kontekście mieści się w przedziale od 50 do 100 procent.

Najsilniejszą tendencję do występowania w tego typu kontekstach wykazują przysłówki *wzruszająco* i *przejmująco*. Należą one do licznej grupy analizowanych tu wykładników intensywności cechy ufundowanych na rdzeniu czasownikowym. Na ich semantykę wpływa znaczenie czasowników *wzruszać* i *przejmować*, nazywających wywoływanie u kogoś określonych stanów emocjonalnych, wzbudzanie określonej reakcji uczuciowej. Tę samą strategię określania stopnia intensywności cechy obiektu –

23 Por. J. Szerszunowicz, *Parametry opisu realizacji modelu frazeologicznego na przykładzie związków utworzonych według schematu ANIOŁ nie $N_{\text{NOM}}^{\text{PERS}}$* , „Język Polski” 2020, z. 1, s. 92-106.

Tabela 4. Przysłówkowe kolokanty przymiotnika *piękny* występujące najczęściej w kontekście opisu dzieł człowieka

Przysłówek	Liczba wystąpień w konstrukcji Adv + <i>piękny</i> w kontekście II
<i>wzruszająco</i>	100%
<i>przejmująco</i>	93%
<i>przedziwnie</i>	63%
<i>zdumiewająco</i>	60%
<i>bajecznie</i>	58%
<i>skończenie</i>	54%
<i>niezmiernie</i>	50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

poprzez odwołanie do wrażenia wywoływanego przez obserwowany obiekt – realizują też przysłowki wymienione wyżej jako charakterystyczne dla oceny urody człowieka. Jednak intensyfikatory te (np. *uderzająco*, *olśniewająco*, *zniewalająco*) odwołują się głównie do stopnia intensywności wrażeń odbieranych za pośrednictwem zmysłów, podczas gdy przysłowki *wzruszająco* i *przejmująco* opisują raczej intensywność oddziaływania na sferę duchową, ukazując tym samym wymiar etyczny przeżycia estetycznego.

Analiza kontekstów pokazuje, że wyrażenia *wzruszająco piękny* i *przejmująco piękny* odnoszone są przede wszystkim do przeżyć estetycznych wywoływanych przez sztukę (poezja, muzyka, teatr, film), inaczej niż pozostałe – *przedziwnie*, *zdumiewająco*, *bajecznie*, *skończenie*, *niezmiernie*, które w tym kontekście padają tak samo często jak w opisach innego typu dzieł człowieka (np. elementów ubioru, wystroju wnętrza domu czy luksusowego samochodu).

Kontekst III – opisy tworów natury

Kontekst III – w odróżnieniu od dwóch omówionych wyżej – nie okazał się dla żadnego z analizowanych przysłówek kontekstem szczególnie charakterystycznym. Liczba wystąpień żadnego z tych przysłówek w tym kontekście nie osiągnęła 50% łącznej liczby wystąpień w NKJP. Obniżając ten próg do poziomu 20%, można wskazać przysłowki przedstawione w tabeli 5.

Wśród tych jednostek znalazły się zarówno przysłowki o silniejszej lub porównywalnej łączliwości z kontekstem I (*oszałamiająco*, *strasznie*, *niesamowicie*), jak i takie, dla których bardziej charakterystyczny okazał się kontekst II (*niezmiernie*, *przedziwnie*, *bajecznie*).

Najbardziej znaczący jest udział w tym kontekście wystąpień kolokacji przysłówka *piękny* z przysłówkiem *oszałamiająco*. Jednak nie można tu mówić o bezwzględnej przewadze wyrażenia *oszałamiająco piękny* – występuje z identyczną częstotliwością (47%) w kontekście I (w opisach urody kobiecej).

Tabela 5. Przysłówkowe kolokanty przymiotnika *piękny* występujące najczęściej w kontekście opisu tworów natury

Przysłówek	Liczba wystąpień w konstrukcji Adv + <i>piękny</i> w kontekście III
<i>oszałamiająco</i>	47%
<i>niezmiernie</i>	30%
<i>strasznie</i>	30%
<i>nieskazitelnie</i>	27%
<i>bajecznie</i>	25%
<i>przedziwnie</i>	25%
<i>niesamowicie</i>	25%
<i>cudnie</i>	25%
<i>szczególnie</i>	23%
<i>prawdziwie</i>	21%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NKJP.

Podsumowanie

Badanie kontekstowego uwarunkowania wystąpień przysłówków stopnia wykazujących silną łączliwość semantyczno-składniową z przymiotnikiem *piękny* pokazało, że niektóre z tych przysłówków są silniej, a inne słabiej uzależnione od tych uwarunkowań. Do przysłówków, których dystrybucja jest silnie uzależniona od branego w analizie pod uwagę kontekstu, należą na przykład *bosko*, *anielsko* czy *zjawiskowo*, wykazujące silną tendencję do występowania w kontekście opisu urody człowieka, albo *wzruszająco* i *przejmująco*, występujące niemal wyłącznie w kontekście oceny walorów estetycznych dzieł artystycznych. Natomiast przysłówki, których uzależnienie od branych pod uwagę typów kontekstu jest najsłabsze, to na przykład *prawdziwie* i *nieskazitelnie*. W każdym z badanych typów kontekstów występują one z podobną częstotliwością.

A zatem wśród analizowanych przysłówków można wyróżnić dwie grupy:

- a) przysłówki poddające się wyraźnie restrykcjom kontekstowym,
- b) przysłówki, których dystrybucja jest słabiej uzależniona od kontekstu.

Na podstawie analizy można stwierdzić, że przynależność do tych grup ma związek z tym, w jaki sposób przysówek wyraża intensywność cechy, jaki rodzaj strategii wyrażania tej intensywności reprezentuje. Do pierwszej grupy należy większość przysłówków, które określają poziom intensywności cechy poprzez odwołanie do wrażeń wywoływanych przez obiekt odznaczający się tą cechą (np. *wzruszająco*, *olśniewająco*).

Z kolei przynależność do drugiej grupy wykazują przysłówki, które wysoki stopień natężenia cechy opisują poprzez wskazanie, że obiekt odznaczający się tą cechą wyróżnia się silnie na tle innych, podobnych do niego obiektów, w których przypadku natężenie cechy nie jest tak wyraźne. Mowa tu o przysłówkach *szczególnie* i *wyjątkowo*, które podkreślają efekt „odcinania się od tła”.

Do drugiej grupy należy też większość przysłówkowych kolokantów przymiotnika *piękny*, które wskazując na wysoki stopień intensywności cechy określanej tym przymiotnikiem, odsyłają do bliżej nieokreślonych, a przy tym niedoścignionych, wzorców piękna. Są to przysłówki takie, jak *doskonale*, *absolutnie*, *prawdziwie*. Nie jest to jednak bezwyjątkową regułą, ponieważ na przykład przysówek *idealnie*, którego semantyka jest zbliżona, wykazał się jednak nieco silniejszą tendencją do występowania w jednym z wyodrębnionych kontekstów.

LITERATURA CYTOWANA

- Bałabaniak D., *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*, Opole 2013.
- Bartmiński J., Panasiuk J., *Stereotypy językowe*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.
- Bolinger D., *Degree words*, Haga-Paryż 1972.
- Červenková I., *O pokazateljach mery priznaka. (Na materiale sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka)*, Sofia 1975.
- Grzegorzczkowska R., *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysówek*, Wrocław 1975.
- Janus E., „Bardzo – wielki – duży”. *Słownik i semantyka. Definicje semantyczne*, Wrocław 1975.
- Janus E., *Wykładniki intensywności cechy. (Na materiale polskim i rosyjskim)*, Wrocław 1981.
- Křižkova E., „Količestvennaja determinacija prilagatelnyh v ruskom jazyke (leksiko-sintaksičeskij analiz)”. *Galina Aleksandrovna Zolotova, Sintaksis i norma*, Moskwa 1974.
- Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. A. Przepiórkowski, M. Bańko, R.L. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk, Warszawa 2012.
- Pęzik P., *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, wyd. A. Przepiórkowski et al., Narodowy Korpus Języka Polskiego, Warszawa 2012.
- Przybylska R., *Kolokacje a analiza semantyczna wyrazu*, „LingVaria” 2020, XV, z. 2.
- Puzynina J., *O pojęciu intensyfikacji*, „Roczniki Humanistyczne” 2001-2002, t. 6 (R. XLIX-L).
- Szerszunowicz J., *Parametry opisu realizacji modelu frazeologicznego na przykładzie związków utworzonych według schematu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}*, „Język Polski” 2020, z. 1.
- Szymańska M., *Wybrane wykładniki intensywności cechy określanej przymiotnikiem piękny w prasie codziennej po 1989 roku. Analiza korpusowa*, [w:] *Prace aksjologiczne. Język – literatura – kultura*, t. 2: *Wartości językowe i kulturowe obecne w czasopiśmiennictwie polskim po 1989 roku*, red. M. Kaczor, A. Seul, Zielona Góra 2021.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1-4, Warszawa 2003.
- Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Źmigrodzki, online: <https://www.wsjp.pl>.
- Wierzbicka A., *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, przeł. A. Głaz, K. Korzyk i R. Tokarski, Lublin 2010.

Kontekstowe uwarunkowania wystąpienia przysówek stopnia w połączeniach z przymiotnikiem *piękny*

STRESZCZENIE: Przedmiotem analizy przedstawionej w artykule są przysłówki stopnia wykazujące silną łączliwość syntaktyczno-składniową z przymiotnikiem *piękny*, tworzące z tym przymiotnikiem związki o statusie kolokacji. Celem badania – wykorzystującego dane korpusowe – jest prześledzenie kontekstowych uwarunkowań występowania tych przysówek, wykazanie zależności ich doboru od tego, jaki typ obiektu jest w danej wypowiedzi poddawany ocenie estetycznej. Badanie pokazało, że niektóre z tych przysówek są silniej, a inne słabiej uzależnione od tych uwarunkowań. Siła tej zależności ma związek ze sposobem (strategią) wyrażania intensywności cechy przez dany przysówek.

SŁOWA KLUCZOWE: przysówek stopnia – kolokacja – łączliwość leksykalno-semantyczna – korpus

**Contextual determinants of adverbs of degree occurrence
in conjunction with the adjective *beautiful***

SUMMARY: The subject of the analysis presented in the article are the adverbs of degree showing strong syntactic connectivity with the adjective *piękny* ('beautiful'), forming compounds with this adjective with the status of collocation. The purpose of the study – using corpus data – is to trace the contextual determinants of the occurrence of these adverbs and demonstrate the dependence of their selection on what type of object is aesthetically assessed in a given statement. The study has shown that some of these adverbs are stronger and others less dependent on these determinants. This relationship strength depends on the way (strategy) in which a given adverb expresses the attribute's intensity.

KEYWORDS: degree adverb – collocation – lexico-semantic collocability – corpus